

УДК 373.2

**БАЛДАРДЫ ТАРБИЯЛООДОГУ ҮЙ-БҮЛӨНҮН ЖАНА
МЕКТЕПТИН КЫЗМАТТАШТЫГЫ**

*Рахманали кызы Алина, магистрант
Батыралиев Адылбек, п.и.к., доцент
Batiraliiev55@mail.ru
Ош мамлекеттик университети,
Ош, Кыргызстан*

***Аннотация.** Азыркы мезгилде дүйнө жүзүндө адептик-рухий тарбияга өзгөчө көңүл бөлүнүп жатат. Макалада авторлор, мектептеги жана үй-бүлөдөгү тарбия маселеси стратегиялык маселе катары ар дайым мамлекеттин карамагында турушу зарыл деп караган. Педагогикалык теория менен практиканын көп кырдуу проблемаларынын ичинен туруктуу салтка айланган актуалдуу маселелердин бири окуучуларды тарбиялоодо мектеп менен үй-бүлөнүн кызматташтыгынын өзгөчөлүктөрүн даярдоо болуп эсептелет. Руханий дөөлөттөрү бай жана бекем үй-бүлө бардык мезгилдерде, бардык коомдордун бакыбаттыгынын пайдубалы катары каралган. Ошондой эле, теманын актуалдуулугу жааш муундарды үй-бүлөдө жана мектепте тарбиялоодо коомдун социалдык талаптары педагогикалык теорияда жана практикада жетиштүү иштелип чыкпагандыгы жана анын учурдагы социалдык-экономикалык шартта зарылдыгы менен белгиленет.*

***Түйүндүү сөздөр:** билим берүү, таалим-тарбия, үй-бүлө, коомдук статус, баланы тарбиялоо, адептик норма.*

СОТРУДНИЧЕСТВО СЕМЬИ И ШКОЛЫ В ВОСПИТАНИИ ДЕТЕЙ

*Рахманали кызы Алина, магистрант
Батыралиев Адылбек, к.п.н., доцент
Batiraliiev55@mail.ru
Ошский государственный университет,
Ош, Кыргызстан*

***Аннотация.** В настоящее время в мире особое внимание уделяется духовно-личностному воспитанию. Здесь авторы видят системы школьного и семейного воспитания как стратегические задачи, которые важно всегда ставить в ведении государства. Среди многосторонних проблем педагогической теории и практики как традиция одной из актуальных проблем при воспитании учеников является подготовка особенностей взаимосвязи школы и семьи. Духовно богатые и крепкие семьи во все времена и целого общества считались залогом здоровой нации. Основопологающими задачами современного общества является привитие нравственно-духовных ценностей подрастающему поколению, воспитание в них уважения к многовековому наследию кыргызского народа,*

изучение особенностей культуры на научной основе. Актуальность темы заключается в том, что в воспитании молодого поколения в семье и в школе социальные нормы общества на педагогической теории и практике не достаточно разработаны, как того требуют нынешние социальноэкономические условия.

Ключевые слова. Обучение, воспитание, семья, общественный статус, воспитание ребёнка, норма воспитанности.

THE COOPERATION OF FAMILY AND SCHOOL IN EDUCATING THE CHILDREN

Rahmanali kyzy Alina, undergraduate
Batyrallyev Adylbek, Ph.D., Associate Professor
Batiralyev55@mail.ru
Osh State University,
Osh, Kyrgyzstan

Abstract. Today special attention of the world is being focused on the spiritual personal development and well-being. In the present article the authors find the system of family nurturing and school education as a strategic tool that is important to put under state control. Among many different fields of pedagogic theory and practice as a tradition tends to be one of the actual problems in nurturing and educating children is the specific role of school and family cooperation. For instance spiritually rich families are key factors in shaping healthy nation. The fundamental tasks of modern society are the development of moral and spiritual values of the younger generation, educating in them respect for centuries-old heritage of the Kyrgyz people, studying the peculiarities of the culture on a scientific basis. The relevance of the topic is that in the upbringing of young generation in the family and school social norms of society on pedagogical theory and practice are not sufficiently developed as required by the current socio-economic conditions.

Key words. Education, upbringing, care, family, social status, morality, courtesy, moral ethics.

Киришүү. Бүгүнкү заман – ааламдашуунун, өсүп-өнүгүүнүн заманы. Улам барган сайын цивилизациясы бийик өлкөлөрдү ар жактан тууроо жагы өнөкөткө айланып бараткандай. Дилибизде элибиздин бизге таштап кеткен уюткулуу таалим-тарбиясы көмүскөдө калып, техникалык каражаттар менен алек болуу кийинки муунду түйшөлтүп, адеп-ахлактык тарбиянын үлгүлөрү кайдадыр бир көмүскөдө калгандай сезим калтырат.

Бүгүнкү күндө мектептеги тарбия иши жооптуу, кыйын жана татаал, карама-каршы кырдаалдарды баштан кечирип жаткан учуру. Азыркы социалдык-экономикалык кыйынчылыктардын шарттарында коомубуз адеп-ахлак кризисине кабылды. Акылман Калыгул ата жана акын Арстанбек

айткандай, бүгүн уулдан урмат, карылардан каада, кыздарыбыздан кылык кеткени көйгөйлүү чындык [1].

Материалды изилдөө методдору. Азыркы күндөгү коомдогу тарбия жөнүндө сөз кылсак, азыр көпчүлүктүн үйүндө интернетке чыгуу, дисктерден ар түрдүү телеберүүлөрдү көрүү үчүн шарт өтө жакшы түзүлгөн. Бирок тарбия эмес балдарыбыз видеофильмдерден бири-бирин сабоо, атуу, өлтүрүү, урдоо, сындырууну көрүп ошолордон үйрөнүп тарбия алып жатышат.

Заманбап мезгилдин талабына ылайык жаңыча ой жүгүртүү мүмкүндүгү жогору, өз элинин учугун улап, чачылганын курай турган инсанды тарбиялоо - башкы милдеттердин бири болууда. Окуучулардын үй-бүлөдө жашоо-тиричиликтин эрежелерин өздөштүрүүсү, инсан катары калыптанышы, коомдогу өз ордун табышы анын коомго карата активдүүлүгү аркылуу ишке ашат. Мектеп менен үй-бүлөнүн ортосундагы байланыш жана алардын туура чечилиши мурдатан келе жаткан актуалдуу маселелерден болуп эсептелет [2].

Эл тарабынан узак кылымдарда жаратылып, сакталып, өнүктүрүлүп келген элдик педагогиканын бай тажрыйбалары жана аны бүгүнкү күндө жаш муундарды тарбиялоодо колдонуу маселелери педагогика илими тарабынан изилденет. Ар бир элдин узак кылымдар бою топтолгон педагогикалык тажрыйбаларын ар тараптан изилдеп, бүгүнкү илимий педагогиканы ар тараптуу байытуу педагогиканын башкы милдети болуп саналат.

Жыйынтыктар жана талкуулар. Биздин коомубузда баланы тарбиялоодо үй-бүлөнүн ролу өтө бийик. Бала бакчага барса да, мектепте окуса да, өзүнүн балалык мезгилинин көп учурун үй-бүлө менен өткөрөт. Ошондуктан баланы үй-бүлөдө тарбиялоо көп түрдүү жана өтө татаал. Баланы үйбүлөдө тарбиялоодо кайдыгерлик мамиле болбошу керек. Ар бир балага өзүнчө мамиле талап кылынат.

Улуу педагог К.Д. Ушинскийдин: «Жакшы тарбияланган бала ата-эненин келечектеги бактысы, жаман тарбияланганы атаэненин шору?»- деген асыл ою турмушта толугу менен ырасталууда [8]. Кыргыз элинин макалы «Билимдүү болуш оңой, адам болуш кыйын» деп бекеринен сүйлөп турбаса керек. Жаш муунду тарбиялоо концепцияны кабыл алуунун онтойлуу шарттары жана актуалдуулугу – жаңы социалдык-экономикалык жагдайда Кыргыз Республикасындагы өсүп келе жаткан жаш муундарды – окуучулар менен жаштарды тарбиялоонун бирдиктүү системасы экенин айгинелеп турат.

Акыркы он жыл аралыгында өлкөбүздө болгон өзгөрүүлөр, чаржайыт идеология, демократиялык коомго мүнөздүү болгон плюралисттик көз

караштар, ой жүгүртүүлөр, көптөгөн үй-бүлөгө жана мектептеги балдарга таасир берип, ал түгүл коомду дагы адеп-ахлак кризисине алып келди.

Андыктан билим берүү системасында ар бир жарандын жеке, адеп-ахлак, эстетикалык, эмгекчил, интеллектуалдык жактан тарбиялоонун максаты менен маани-маңызын калыбына келтирип, аны бир катар милдеттер менен бирге ишке ашыруу зарыл. Ушул Жарлык менен уңгулаш Кыргыз Республикасынын КББАнын вице-президенти проф. С. Байгазиев тарабынан иштелип чыгып, Билим берүү жана илим министрлиги тарабынан сунушталган «Жаш муундарды рухий-адептик жана патриоттук жактан тарбиялоо» [6] аттуу концепцияда азыркы таалим тарбиянын максаты “Кыргыз Республикасына, мамлекетине өз мекенин, Ала-Тоо, Ата Журтун, анын эгемендүүлүгүн, көз карандысыздыгын, өз алдынча мамлекеттүүлүгүн, эл-журтунун ички ынтымак-биримдигин эң жогорку дөөлөт (высшая ценность), - деп эсептеген, муну менен сыймыктанган, өз эне тилин сүйгөн, калкынын рух нарктарына, моралдык кенчтерине, түптүү адат-салттарына аң-сезими жана жан дүйнөсү терең сугарылган, элинин тарыхын мыкты билип, атабабаларынын азаттык үчүн, бактылуу турмуш үчүн болгон каарман күрөшүн ичинен өрнөк туткан инсанды жетилдирип калыптандыруу”, - деп белгиленген. Демек, өзүн өлкөсүнүн өткөн тарыхы менен азыркы проблемаларынын контекстинде аңдаган, өз элин дүйнөнүн башка өнүккөн элдери менен тең ата даража күтүп бакубат өмүр сүрүшүнө өз салымын кошууга дараметтүү инсандарды жетилдирүү азыркы Кыргызстанда жаш муундарды тарбиялоонун эң башкы лейтмотиви болуп эсептелет.

Мурда педагогдор тарбиялануучулар тарабынан алдын-ала аныкталган касиеттерге калыптандыруу үчүн атайын уюштурулган, жетектелген жана текшерилип туруучу процесс катары аныктап келишкен [3]. Бул тарбиялануучуларга эң субъект оруну берилет дагы, тарбиялоо процессинин кыймылдаткыч күчү катары педагогдор таанылат. Ал эми тарбиялоо процессинин азыркы мезгилге ылайык – тарбиялоо бул педагог менен тарбиялануучунун аныкталган максаттарга жетүү үчүн өз ара аракеттенишүүсүнүн (кызматташтыгы) жана ошондой эле өзүн-өзү тарбиялоо иштеринин жыйынтыгы болуп саналат [5]. Демек, тарбиялоо процесси, биринчиден тарбиянын максатына жетүү үчүн педагог менен үй-бүлөнүн ортосундагы аракеттердин жана анын өзүнүн өздүк ишмердүүлүгүнүн аныкталган багытта жүрүшү, экинчиден ал ишмердүүлүктөрдүн негизинде

тарбияланууларда аныкталган касиеттердин, сапаттардын калыптанышы.

Тарбия процессине коюлган маанилүү психологиялык талап – бул баланы өзүн-өзү таанып билүү жөндөмдүүлүгүнө ээ кылуу [9]. Баланы тарбиялоо практикасында алардын өзүн-өзү таанып билүү процесси кандайдыр бир максатка багытталган жетекчилик менен ишке ашырылышы зарыл. Класс жетекчи, тарбиячы, ата-эне баланын бир нерсенин жасай алышы тууралуу оюна ортоктош болуп ага рухий гүл азык берет. Бул анын ар кандай турмуштук жагдайларда күчкүбүт тартуулай турган рефлексиясы.

Ата-эне кандайдыр бир чарбалык маселе чечип атат дейлик, кызы өз пикирин кошкучу келет да өз сөзүн айтат, анда тигилер аны “Сенин ишиң болбосун”, “Сен эле калдың эле, куюшканга кыпчылбай ары турчу”, дегендей кагып таштайт. Бул сыяктуу үзгүлтүксүз ызада, кагууда болуу, шылдыңга кабылуу жаш адамды эзет, анын кайдыгерлик сапатын өстүрөт, ата-энелердин таасирин жоготот. Бара-бара турмушка пассивдүү кароого алып барат. Балдарга “кел, кеңешели, муну кандай кылсак”, “сенсиз муну билбей атабыз”, “жардам кылчы”, “сенин оюң кандай?,- деп турса мунун мааниси чоң. Ата-энелердин балага мындай мамилеси алардын акыл-эсине, билимине ишенгендик гана болбостон, өз бактысын билүү сезимин калыптандырат, өзүнүн да пайдалуу инсан экенин түшүнүүсүнө көмөктөшөт. Ишмердүүлүгүн, чыгармачылыгын артырууга жардам берет, өзүн-өзү ачуу, өзүнүн сапаттарын жана мүмкүнчүлүгүн туя билүү аракети активдештирет. Өз ара мамиленин үй-бүлөдөгү ушундай системасы кызматташтык мамилеге алып барат, тарбиялоонун өзүн-өзү таанып билүүнүн жана андап билүүнүн кубаттуу фактору катары кызмат этет.

Бүгүн коомубуздун адеп-ахлак кризисинен дуушар болгондугу чындык. Мектептерде рэкет илдети каптап, мунун айынан өспүрүмдөрдүн ден-соолугу жабыркап же өлүмгө учураган фактылары сейрек эмес, бирдиктүү мектеп формасынын жоктугунан пайдаланып, диндик экстремизми мектептерге таасир кылууга умтулуп, окуучулардын мектепке дин кийимдерин (хиджаб) кийип келгенине байланыштуу орто билим берүү сферасына конфликтер пайда болуп жатат. Расмий статистика боюнча, өспүрүмдөрдүн жана жаштардын арасында кылмыштуулук улам өсүүдө. Өлкөбүздө бүгүнкү күндө баңгилерди пайдалангандардын саны 100 миңден ашса, анын 15 пайызын өспүрүм – жаштар түзөт [4]. Өспүрүмдөрдүн анкеталык жооптору негизинен “акча, пайда, бийлик, байлык, жеке атак-даңк” сыяктуу түшүнүктөрдүн тегерегинде айланчыктап турат. Аларда турмушка жана адамдарга карата прагматикалык –

пайдакечтик, өзүмчүл мамиле күч алып жатат.

БУУнун балдардын укуктары жөнүндө Конвенциясына жана Кыргызстандын мыйзамдарына ылайык тарбия берүү системасынын негизги шарты катары балдардын укуктарын камсыз кылуу зарыл. Жалпы адамзаттын баалуулуктарды, этномаданият салттарын, окуучулардын жаш курак өзгөчөлүгүн, жеке мүнөздөрүн эске алуу менен тарбиялоонун уюшулган түрлөрүн жана балдардын, өспүрүмдөрдүн, жаштардын (кыздардын) заманбап керектөөлөрүнө толук жооп берген тарбиялоонун милдеттерин жакынкы арада иштеп чыгуу керек.

Корутунду. Жыйынтыгында азыркы учурда таалим-тарбия стратегиясын концепциясын түзүп, кабыл алып анын негизинде узак мөөнөттүү тарбия программасын, практикалык иш-чаралардын комплексин жүзөгө ашыруу өлкөбүздө күн тартибинде турган милдет. Ошондуктан билим берүү процессинде окуучуларды тарбиялоо үчүн окуу-тарбия процессине ата-энелерди тартуу жана ошондой эле билим берүү уюмундагы балдарынын турмушуна болгон кызыгуусун ойготуу учун ата-энелер менен иштөөнүн формаларын дифференциялоо боюнча педагогдордун билимдердин, компетенцияларын, жана жөндөмдөрүн калыптандырууга багытталган курстарды уюштуруу зарыл.

Адабияттар

1. Акматалиев, А. Кыргыздын көөнөрбөс дөөлөттөрү. – Бишкек: Шам, 2000. – 348 б.
2. Акматалиев А. Баба салты, эне адеби: элдик салт. – Бишкек: Баласагын 1993. – 340 б.
3. Асипова Н. А. Научно-педагогические основы формирования культуры межнационального общения школьников: автореф. дисс...д-ра пед. наук: 13.00.01. – Алматы, 1998.
4. Конвенция о правах ребёнка. – Б. – 246 с.
5. Кыргыз Республикасынын жарандарын, жаш муундарын рухий-адептик, патриоттук жактан тарбиялоо концепциясы // Кутбилим. 2012. 20-авг.
6. Байгазиев С. Кыргыз Республикасынын жарандарын, жаш муундарын рухий-адептик, патриоттук жактан тарбиялоо концепциясы. – Кутбилим. – Бишкек, 2010, 20-август.
7. Бекбоев И. Кыргыз педагогикасы – кыргыз улутунун жүзү. – Бишкек: 2010. – 262 б.
8. Ушинский К. Д. О народности в общественном воспитании. – Москва: Педагогика, 1974. – 437 с.
9. Муратов А. Ж. Кыргыз элинин тарбиялык салттарында балдарды социалдаштыруу идеялары // Мектеп. – 2012. – № 3. – 12-17 бб.
10. Кутбилим. – 4.09.2015. – № 33 (10635)